

Aanvraag voor een Regio Deal Regiocentra Groningen (5^e tranche)

1. Opgave

Regiocentra: een cruciale rol in Groningen

De provincie Groningen kenmerkt zich door een sterke stad Groningen met internationale aantrekkingskracht, een reeks belangrijke regionale kernen en vele levendige dorpen. De steden en dorpen vullen elkaar aan en vormen een belangrijk netwerk. In het bijzonder komt de positie van de middelgrote regionale kernen, de regiocentra, naar voren met een sterke verzorgende rol in de regio. Vitale regiocentra zijn cruciaal voor het functioneren van Groningen als geheel, als basis voor brede welvaart in dit deel van Nederland. Circa 350.000 inwoners zijn verbonden met, en afhankelijk van deze regiocentra voor onderwijs, werk, zorg, wonen en cultuur. Dit is buiten Groningen-stad vrijwel de gehele provincie en delen van Drenthe. Ook zijn deze kernen belangrijke knooppunten in de bereikbaarheid.

Masterplan Regiocentra: investeren in brede welvaart

Juist deze regiocentra staan onder druk. Fysiek-ruimtelijke, volkshuisvestelijke, sociale en economische problemen concentreren zich vaak hier. Achterstanden in brede welvaart worden sterk gevoeld, zijn urgent en vormen een grote opgave. Om hun cruciale rol te behouden hebben deze kernen nieuw elan en perspectief nodig, waar inwoners trots op kunnen zijn. Dat vraagt om integraal investeren in brede welvaart: in economische vitaliteit, leefbaarheid en ruimtelijke en sociale kwaliteit. De gemeenten en de provincie hebben daarom in 2022 besloten het versterken van de regiocentra onder te brengen in de Toekomstagenda Groningen, als Masterplan Regiocentra. Het is hiermee één van de vijf masterplannen onder de Toekomstagenda (zie kader).

Eind 2022 is in opdracht van de provincie en de betrokken gemeenten aan bureau KAW gevraagd een eerste analyse te maken op basis van brede welvaart van de regiocentra op het gebied van opgaven, kansen en een toekomstbeeld voor 10-15 jaar. Het rapport wordt eind 2023 gepubliceerd en is mede de basis voor deze aanvraag van een Regio Deal.

Kaders voor het Masterplan Regiocentra

Toekomstagenda Groningen en vijf masterplannen

In 2021 publiceerden de Groningse gemeenten, de provincie en het Rijk de Toekomstagenda Groningen voor langjarige samenwerking. Doel is een beter leven en het versterken van de brede welvaart. Op basis van deze Toekomstagenda Groningen zijn vijf masterplannen geformuleerd om langjarig in te investeren: Zeehavens, Campus, Landelijk gebied, Oost-Groningen en Regiocentra.

Herstel en perspectief voor Groningen

Op 24 februari 2023 heeft de Parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen haar eindrapport 'Groningers boven gas' gepresenteerd. Naast aanbevelingen over schadeafhandeling en versterking, bepleit de commissie dat de regio weer toekomstperspectief moet krijgen om het leef- en vestigingsklimaat te versterken. Op basis hiervan hebben de gezamenlijke overheden van Groningen in maart 2023 een integraal pakket gepubliceerd 'Ereschuld: herstel en perspectief voor Groningen'. In het pakket worden aanbevelingen gedaan op het gebied van schadeherstel, versterking en gezondheid, leefbaarheid en voorzieningen, Groningen aardgasvrij in 2035 en nieuw perspectief door te investeren in de drie transitie energie, gezondheid en landelijk gebied. Het Masterplan Regiocentra is opgenomen in het pakket onder 'Leefbaarheid en voorzieningen'.

Op 25 april 2023 heeft het kabinet een reactie geven op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie "Nij begun - Op weg naar erkenning, herstel en perspectief". Het Masterplan

Regiocentra wordt genoemd in de kabinetsreactie in het bijzonder in het kader van herstel van voorzieningen zoals beschreven in de sociale agenda.

Beleidskaders provincie Groningen

In het Koersdocument van de provincie Groningen van september 2022 (als opmaat naar de provinciale Omgevingsvisie) kiest de provincie Groningen voor versterking van middelgrote kernen die goed bereikbaar zijn en een belangrijke regionale verzorgingsfunctie hebben. Een deel van deze kernen heeft een nieuwe impuls nodig. Ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken en bereikbaarheid zijn kansen voor een nieuwe uitstraling en nieuwe kwaliteiten van deze kernen. Ontwerpkraft en -kwaliteit worden ingezet om deze kernen te voorzien van nieuw elan en hernieuwde trots.

In het Hoofdlijnenakkoord 2023-2027 "Veur Mekoar" van 29 juni 2023 van de provincie Groningen is aangegeven dat samen met gemeenten, corporaties, ontwikkelaars en lokale werkgevers ingezet wordt op het regionale centra-beleid. Hierin worden plannen gemaakt voor de leefbaarheid van de kleine steden en kernen die een centrumfunctie vervullen in Groningen. Daarbij wordt geïnvesteerd in de masterplannen onder de Toekomstagenda waaronder het Masterplan Regiocentra ter versterking van de brede welvaart in Groningen.

Versterken van de brede welvaart

Uitgangspunt voor het Masterplan Regiocentra is het versterken van de brede welvaart in de gehele provincie Groningen. De regiocentra zijn daarbij belangrijke dragers, voor hun eigen inwoners en voor de omliggende dorpen (het verzorgingsgebied). Het Masterplan Regiocentra heeft tot doel de bestendiging en versterking van deze dragende functie van de regionale kernen in Groningen. Hiermee worden in de regiocentra grootschalige integrale ontwikkelingen teweeggebracht, die fysiek-ruimtelijk, volkshuisvestelijk, sociaal en economisch van aard zijn en die meer brengen dan de (meer gebruikelijke) kleinschalige, vaak sectorale plannen separaat. Het Masterplan Regiocentra is hiermee een instrument om tot samenhangende investeringen te komen, gericht op de komende 10-15 jaar. Het richt zich op nieuwe perspectieven en bundelt deze met bestaande ideeën die een impuls nodig hebben. Zo ontstaat een investeringsagenda waarmee de regiocentra hun positie structureel verbeteren gericht op het versterken van de brede welvaart. Een Regio Deal ondersteunt dit door voor de korte termijn (2024-2028) een impuls te geven aan de planvorming (in 2024) en de eerste uitvoering van projecten en programma's in de geselecteerde regiocentra met een urgente opgave.

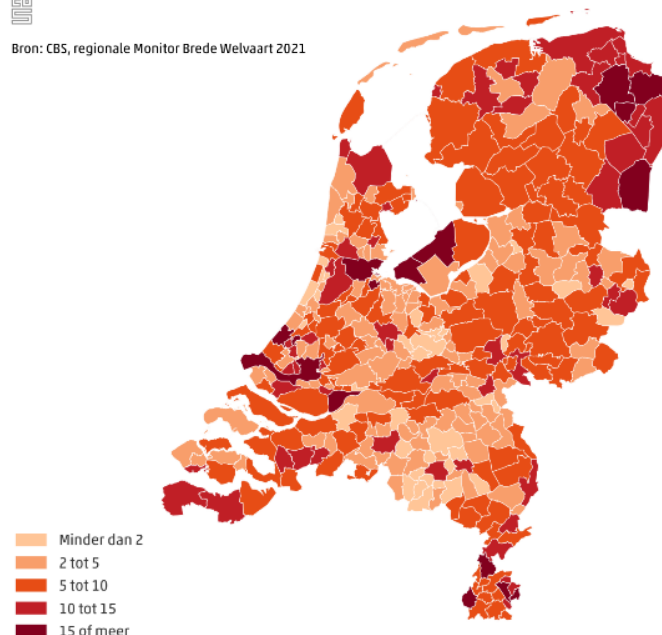
Brede welvaart staat onder druk

Uit de monitor regionale brede welvaart van het CBS en de brede welvaart monitor 2022 Groningen van het Sociaal Planbureau Groningen blijkt dat de brede welvaart onder druk staat in Groningen. Groningen behoort tot de laagst scorende provincies op meerdere brede welvaartsaspecten, vooral op het gebied van economie, werkgelegenheid, gezondheid en de samenleving. De uitdagingen waar de provincie Groningen voor staat, komen wat betreft schaal en diversiteit nauwelijks voor in andere delen van het land.

Indicatoren onderaan de ranglijst brede welvaart

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2021

Bureau KAW heeft in de analyse van de regiocentra, mede op basis van de monitor brede welvaart van het CBS, onderzocht hoe het staat met de brede welvaart van de regiocentra en hun verzorgingsgebied. Dit levert het volgende beeld op.

De Groningse Regiocentra en omliggend gebieden scoren goed op:

- Vrije tijd
- Veiligheid
- Schone lucht en water
- Ruimte.

Op deze thema's scoren zij slecht(er):

- Ervaren gezondheid, overgewicht
- Levensverwachting
- Inkomen
- Werkgelegenheid, aandeel uitkeringen, baan zekerheid
- Het opleidingsniveau
- Bereikbaarheid van werk, zorg en onderwijs
- Fysieke kwaliteit van oudere woningen en de waardeontwikkeling
- In oudere wijken en buurten slechte energetische kwaliteit en energiearmoede
- Leefbaarheidsscores
- Soms lage sociale samenhang
- Imago.

Het gehanteerde streefbeeld is dat de scores op het gebied van brede welvaart tenminste gelijk moeten zijn aan het gemiddelde in Nederland. Hierbij is het vooral zaak om de thema's die het slechtst scoren een belangrijke positieve impuls te geven.

Achterstanden in de fysieke leefomgeving

Op het gebied van de fysieke leefomgeving is er in de regiocentra vaak sprake van een matige kwaliteit van veel woningen en andere gebouwen. Dit geldt zowel op individueel niveau als op gebiedsniveau. Zo loopt de vernieuwing van woningen achter op het gemiddelde van Nederland. Ook zijn de openbare ruimte, entrees, centrumgebieden en bedrijventerreinen vaak zichtbaar versleten, is er te weinig groen, natuur en water, en/of sluit de huisvesting van winkels en voorzieningen niet meer aan bij de wensen van tegenwoordig. Investeren in de fysieke leefomgeving is hiermee randvoorwaardelijk voor het versterken van de brede welvaart in Groningen.

Karakterisering opgaven regionale centra Groningen

Er zijn in Groningen meerdere kernen die een belangrijke regionale functie vervullen. Voor dit Masterplan zijn in overleg met de betrokken gemeenten elf kernen gekozen die een belangrijke regionale functie vervullen én waar opgaven op het gebied van brede welvaart, zowel in sociale als fysieke zin, het breedst en meest intensief zijn.

(* Delfzijl en Appingedam zijn twee zelfstandige kernen die in samenhang worden beschouwd.)

1. Appingedam* (gemeente Eemsdelta)

2. Delfzijl* (gemeente Eemsdelta)

Delfzijl en Appingedam hebben zich door de eeuwen heen ontwikkeld als twee zelfstandig, unieke steden. Ze vullen elkaar aan door hun sterke karaktersverschillen. Naast een goede basis aan voorzieningen valt Delfzijl op als functionele havenstad met een innovatief industriecluster dat een belangrijke bijdrage levert aan de provinciale economie en werkgelegenheid. De huidige structureringen in Delfzijl vragen om grote investeringen rond brede welvaart in stadswijken en centrum, zowel sociaal als fysiek. Appingedam vervult voor de regio een belangrijke functie met

een fraai, toeristisch, cultuurhistorisch centrum, maar ook hier zijn belangrijke investeringen nodig op het gebied van brede welvaart. Met het ontstaan van één gemeente Eemsdelta is er steeds meer aandacht voor de kracht als regiocentrum in gezamenlijkheid. Daarbij gaat het niet alleen om investeren in de kernen maar ook in de kwaliteit van het tussenliggende gebied.

3. *Bedum (gemeente Het Hogeland)*

Bedum is de grootste kern in de gemeente Het Hogeland. Ze ligt dicht bij de stad Groningen en profiteert van de economische activiteiten in de stad. Bedum heeft een divers maar verspreid voorzieningenaanbod, met onder andere drie supermarkten, meerdere basisscholen en verschillende medische voorzieningen. Hiernaast zijn er meerdere kerken aanwezig in het dorp en is er een actief verenigingsleven. Bedum beschikt over een groot bedrijventerrein in het zuiden van de kern en in het noorden een grote zuivelfabriek. De oude kern Bedum heeft veel uitbreidingen gekend. Aan de noordoostkant heeft de nieuwste uitbreiding plaatsgevonden. Daarmee speelt Bedum in op de vraag vanuit de stad en zorgt het voor goede woonplekken voor de inwoners van Bedum zelf. Tegelijk heeft Bedum door de verschillende uitbreidingen niet meer een eenduidige (ruimtelijke) structuur en is het noodzakelijk hier een visie op te ontwikkelen.

4. *Uithuizen (gemeente Het Hogeland)*

Uithuizen heeft een regionaal verzorgend centrum en heeft een relatief breed voorzieningenniveau, waar veel inwoners in meerdere omliggende dorpen van afhankelijk zijn. Momenteel is het voorzieningenniveau nog op basisniveau: drie supermarkten, een warenhuis, apotheek, basis- en middelbaar onderwijs en enkele restaurants. De afstand tot niet-dagelijkse voorzieningen (ziekenhuizen, pinautomaten, zwembaden, podia, een overstapstation) is echter groot. Uithuizen is vooral een functionele kern. Veel woningen, woongebieden en werkgebieden zijn op leeftijd geraakt. In het centrum zijn wel meerdere verbeteringen in de fysieke omgeving uitgevoerd, maar er is in de volle breedte aandacht nodig voor de ruimtelijke structuur en verbetering van de (ruimtelijke) kwaliteit vanuit een overkoepelende visie. Door de ontwikkeling van de Eemshaven en de verwachte spin-off is het gewenst om ook ingrijpende keuzes te maken zodat Uithuizen daarvan kan profiteren en aantrekkelijk blijft zoals voor de vestiging van mkb. Het is belangrijk dat Uithuizen hiervoor een kwaliteitsverbetering ondergaat.

5. *Hoogezand-Sappemeer (gemeente Midden-Groningen)*

Hoogezand vormt samen met Sappemeer één stedelijk gebied. De kernen zijn ruimtelijke verbonden in één agglomeratie. Met name de dorpen ten noorden van Hoogezand-Sappemeer zijn erop aangewezen voor hun voorzieningen. Dit overstijgt de dagelijkse voorzieningen; er is een groot winkelcentrum, een theater en middelbare school. Tevens is er veel bedrijvigheid, met name in de lokale maakindustrie. In Hoogezand-Sappemeer is de fysieke vernieuwingsopgave sterk zichtbaar. Het gaat om de entrees die weinig uitnodigend zijn, zowel per auto als per OV, meerdere woonwijken die om vernieuwing vragen van zowel woningen als ruimte, een karakteristiek maar rommelig lint, meerdere bedrijventerreinen en winkellocaties die in slechte staat zijn, lege plekken en een gebrekkige onderlinge ruimtelijke samenhang. De kern wordt doorsneden door infrastructuur (spoor, veel autoverkeer) waardoor de ruimtelijke samenhang en verblijfskwaliteit laag is. Aantrekkelijke en onaantrekkelijke plekken wisselen elkaar op korte afstand onderling af. Naast de fysieke opgaven kent Hoogezand-Sappemeer uitdagende sociale opgaven die vragen om extra investering en onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Zo leiden leegstand en verpaupering regelmatig tot ondermijning en onveilige situaties. Dit heeft een negatieve invloed op de vaak al broze sociale samenhang. Er ligt daarom een groot belang om de ruimtelijke en sociale opgaven meer in gezamenlijkheid tot een oplossing te brengen.

6. *Winschoten (gemeente Oldambt)*

Winschoten is de op een na grootste stedelijke regio van Groningen. Winschoten is als vestingstad in ringen rondom het centrum gegroeid, anders dan vele lintdorpen in de omgeving. Zowel per weg, per spoor als over het water is Winschoten goed verbonden met de stad Groningen. Dat heeft bijgedragen aan een flinke groei vanaf ongeveer 1850, die afvlakte rond

1980. Winschoten heeft een breed aanbod aan werk, onderwijs, detailhandel, zorg, cultuur, horeca en recreatie – meer dan alleen praktische voorzieningen, voor de regio én grensoverschrijdend naar Duitsland. Winschoten heeft opgaven, maar ook een stedelijke basis met een historisch karakter en mooie wijken waarin veel potentie schuilt, zeker in combinatie met bovenregionale voorzieningen (station, snelweg, ziekenhuis) en het succes van Blauwestad. De doorontwikkeling en voltooiing van de Wunderline verdienen daarbij ook veel aandacht. De opgaven, zowel sociaal als fysiek, richten zich vooral op verdere uitrol van de verbetering van het centrum, de ring rond het centrum en meerdere woonwijken rondom het centrum waar een concentratie is van lage inkomens, lage gezondheid, beperkte sociale samenhang, verouderde woningen en daaruit voortvloeiende energie-armoede. Parallel hieraan speelt dat een aantal maatschappelijke voorzieningen onder druk staat.

7. *Veendam (gemeente Veendam)*

Veendam is een van de grotere voorzieningenkernen van de provincie, en heeft een grote rol in wonen, werken, voorzieningen, cultuur, recreatie, horeca, zorg, onderwijs en meer. Het heeft een eigen verzorgingsgebied en is daarmee een schakel tussen de stad en Oost-Groningen. Veendam is groot genoeg om dat breed voorzieningenaanbod te dragen. Zeker ook voor omliggende (lint)dorpen is Veendam de spil in het regionale netwerk. Veendam heeft met o.a. een theater, bioscoop, zwembad, leer- en sportpark en een station meerdere voorzieningen waar mensen uit een groter gebied op af komen. Ook met een diverse bedrijvigheid en industrie vervult Veendam een belangrijke functie in de werkgelegenheid in de regio. Belangrijk voor het behouden en versterken van deze regionale rol is een levendig centrum, met passende huisvesting van winkels, restaurants en meer. Het centrum is inmiddels te groot, met veel leegstand, versteend, autogericht en te weinig woningen. Verkleinen en verbeteren van het centrum is belangrijk voor een toekomstbestendig Veendam. Transformatie naar wonen van bestaande gebouwen, het toevoegen van nieuwe woningbouw en vergroening geënt op de rijke cultuurhistorie zijn daarbij uitgangspunt. Verder wonen in de vroeg naoorlogse wijken veel mensen met een lager inkomen, in verouderde, energetisch slechte woningen, en hier ligt (energie-)armoede op de loer. Dat werkt ook door in de sociale samenhang en leefbaarheid van deze wijken.

8. *Nieuwe Pekela (gemeente Pekela)*

De gemeente Pekela bestaat uit de hoofdkernen Oude en Nieuwe Pekela, samen één lang lint. Oude Pekela is de grootste van de twee kernen, maar is onlosmakelijk verbonden met Nieuwe Pekela. In met name Oude Pekela is al veel vernieuwd of gepland. Het is van groot belang dat het héle lint vitaal blijft, met behoud en versterking van basisvoorzieningen in Nieuwe Pekela zoals supermarkt, huisarts, scholen en (sport)accommodaties omdat het een uitgestrekt gebied is, waar ook verderop gelegen kernen als Zuidwending, Boven Pekela en Alteveer van afhankelijk zijn. Er is ruimte om de dominante en sleetse bebouwing en inrichting van de openbare ruimte uit de jaren '50 t/m '70 te revitaliseren door vergroening, verdunning en uitbreiding grenzend aan het recreatiegebied Heeresmeer. Deze 'verdorping' zal een krachtige impuls zijn voor de noodzakelijke sociale en ruimtelijk-economische vitalisering van Nieuwe Pekela en omgeving.

9. *Stadskanaal-Musselkanaal (gemeente Stadskanaal)*

Stadskanaal is een van de grotere voorzieningenkernen van de provincie, en heeft een grote rol in wonen, werken, voorzieningen, cultuur, recreatie, horeca, zorg, onderwijs en meer, in zuidoost-Groningen en delen van Drenthe. Via het kanaal gaat Stadskanaal geruisloos over in Musselkanaal, de tweede verzorgende kern van de gemeente. Net als Stadskanaal heeft Musselkanaal een groot verzorgingsgebied richting de Monden en het oosten van de provincie. Een vitale regiokern Stadskanaal-Musselkanaal is cruciaal in een omgeving waar voorzieningen onder druk staan. De afgelopen jaren zijn de winkelcentra verbeterd, met minder leegstand en meer groen en levendigheid. Daaromheen is een groot gebied dat is ontstaan in de jaren '60 en daarna, met meerdere opgaven. Er wonen veel mensen zonder werk, een matige gezondheid, in energetisch verouderde woningen. Maatschappelijke voorzieningen zijn verspreid over de kernen en voldoen vaak niet meer aan de eisen van vandaag en zijn daardoor kwetsbaar. De

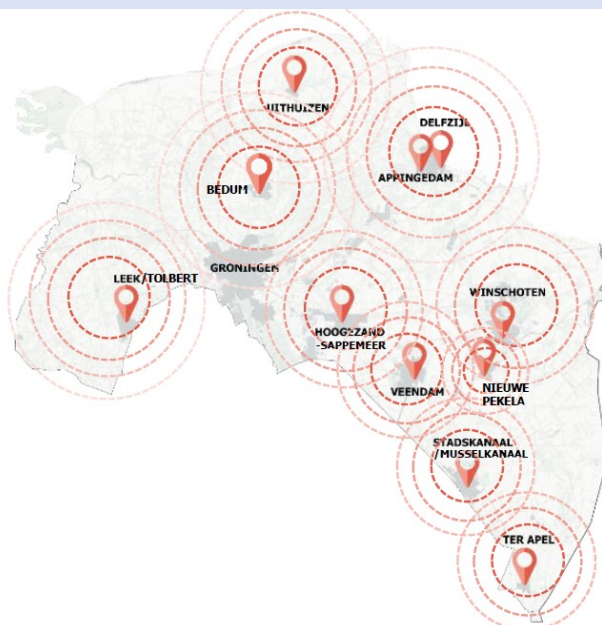
bereikbaarheid is slecht voor een grote kern en een gebied waar veel mensen wonen. Dat belemmert de vitaliteit en ontwikkeling – de Nedersaksenlijn met de stationslocatie en campusontwikkeling wordt gezien als must. Een groot gebied profiteert hiervan.

10. Ter Apel (gemeente Westerwolde)

Ter Apel is in regionale context een van de kleinere voorzieningenkernen, maar heeft voor de gemeente Westerwolde en de omliggende dorpen een grote rol. Meerdere supermarkten, apotheken, huisartsen en scholen (ook middelbaar) zijn voor een groot geografisch gebied van belang. Het dorp heeft te maken met de negatieve gevolgen van overlast gevende asielzoekers die de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid verslechteren. Daarnaast zijn jeugdproblematiek en intergenerationele armoede bedreigingen voor het dorp. Het huidige centrum is versteend met weinig groen, terwijl groen en water in potentie dichtbij zijn. Voorzieningen zijn wel aanwezig, maar deels verouderd (sport, jeugd) en vragen om vernieuwing en antwoord op de huidige behoeften. Ter Apel is een groene plek om te wonen, met diverse trekpleisters, maar in de zones waar de meeste mensen samenkomen is dit maar beperkt te ervaren. De bereikbaarheid van Ter Apel is matig. Het belemmert de vitaliteit en ontwikkeling. Een nieuw treinstation is nodig (Nedersaksenlijn), wat vraagt om een goede ruimtelijke inpassing. In meerdere wijken is de voorraad woningen verouderd en daar is vernieuwing nodig. Tevens speelt energiearmoede hier veel huishoudens parten. Belangrijke opgave is het beter benutten van de mooie omgeving en historisch waardevolle elementen zoals het unieke klooster.

11. Leek-Tolbert (gemeente Westerkwartier)

Leek vormt samen met Tolbert een van de grotere voorzieningenkernen ten westen van de stad Groningen, op de route naar Drachten, Flevoland en de Randstad. Het is van oudsher een cluster van wonen, werk, middelbaar onderwijs, detailhandel en zorg voor een reeks omliggende kernen en het ligt in het kenmerkende landschap van het zuidelijk Westerkwartier. Anders dan in veel kernen in Noord- en Oost-Groningen is er beperkt risico op wegvallen van voorzieningen. Ze staan wel onder druk vanwege verouderd vastgoed met hoge energielasten. Er spelen vraagstukken rond verouderde huisvesting van onderwijs- en sportvoorzieningen, er zijn bedrijventerreinen binnen de kern die verouderd zijn en overlast geven, meerdere functies hebben een betere toekomst als zij (elders) nieuw onderkomen krijgen, er zijn verkeerskundige knopen en de entrees en openbare ruimte vragen een impuls. Leek-Tolbert groeit, en worstelt met de manier waarop die groei kan leiden tot toekomstbestendige oplossingen, op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, maatschappelijke functies, ruimtelijke verbetering en een gezonde leefomgeving.

2. Aanpak

Van analyse naar visie en programmatische aanpak

Voor het Masterplan Regiocentra is een programmatische aanpak ontwikkeld waarvan de aan te vragen Regio Deal een belangrijk onderdeel uitmaakt voor de periode 2024-2028. De aanpak bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Analyse van de huidige situatie van de regionale kernen over waar en hoe de fysieke, sociale en economische opgaven samenkomen.
2. Schets met visie (10-15 jaar) om de opgaven integraal en grondig aan te pakken en gericht op versterken van de brede welvaart.
3. Definieren waar de extra impuls nodig is, aanvullend op lopende ontwikkelingen en programma's, met (indicatief) inzicht in investeringen in geld, menskracht en organisatie.
4. Opzetten en uitvoeren van een programmatische aanpak met de betrokken overheden (gemeenten, provincie en Rijk), bedrijfsleven, kennisinstututen, maatschappelijke organisaties en bewoners.
5. Per gemeente vertalen in een uitvoeringsplan met projecten en bepalen van de eigen bijdrage en de vereiste additionele inzet en middelen.

De aanpak is gericht op de uitvoering van maatregelen gericht op het streefbeeld/toekomstbeeld voor over 10-15 jaar. De periode 2023-2024 is voor het opzetten van de programmatische aanpak en de planvorming voor de geselecteerde regiocentra, vanaf eind 2024 wordt gestart met de uitvoering en vindt de opschaling ervan plaats.

Quick scan regionale centra

In 2023 heeft bureau KAW in opdracht van de provincie Groningen en de Groninger gemeenten een eerste analyse uitgevoerd om in beeld te brengen waar de opgaven en de mogelijkheden liggen in de regiocentra, in onderlinge samenhang. Tevens is een toekomstbeeld opgesteld. Hierbij is intensief contact geweest met de betrokken gemeenten en zijn alle gemeenten bezocht. In deze fase zijn geen andere stakeholders en bewoners betrokken geweest. De nadruk in deze analyse ligt op fysieke investeringen die ten dienste staan van de brede welvaart, waarbij wel uitgangspunt is dat fysiek en sociaal investeren hand in hand moeten gaan om structureel te bouwen aan de brede welvaart in het gebied.

De uitdagingen zijn deels meetbaar en vaak met het blote oog zichtbaar. Meetbaar zijn bijvoorbeeld het hoge aandeel woningen met een slechte energetische kwaliteit, achterblijvende waardeontwikkeling en extra risico op energie-armoede als gevolg van een hoog aandeel lage inkomens. Meetbaar is ook het afnemend draagvlak onder maatschappelijke voorzieningen door afname van het aantal inwoners, vergrijzing en de algemene tendens van schaalvergroting. Met het blote oog zichtbaar is bijvoorbeeld de achterstand in de publieke ruimte in centra, woonwijken, entrees en bedrijventerreinen.

Ten aanzien van de benodigde fysieke investeringen komen uit de analyse acht terugkerende thema's die in de regiocentra een rol spelen. Samen dragen zij bij aan een omgeving en structuur waarin brede welvaart een betere kans krijgt. Ze grijpen ineens, komen in sommige kernen sterker voor dan in andere en kunnen overlappen op één plek. Voor elk regiocentrum is er een eigen palet aan relevante potentiële ingrepen. Dit is weergegeven in onderstaand schema (bron: KAW, nog te publiceren).

Bereikbaarheid verbeteren

Het toevoegen van nieuwe knooppunten (waaronder stations Nedersaksenlijn en doorontwikkeling Wunderline) en het oplossen van verkeersknelpunten

Ontwikkeling rondom hubs

Gebiedsontwikkeling rondom clusters van maatschappelijke en/of commerciële functies, vaak bij knooppunten van mobiliteit, toevoegingen waaronder vaak ook wonen

Revitalisering winkelgebied

Concentratie van winkels in een compacter centrum, oplossen van leegstand, functieverandering tot wonen en maatschappelijke functies, herinrichten van de ruimte

Herontwikkeling bedrijfslocaties

Transformatie tot andere functies zoals wonen, of vernieuwen tot een nieuw, toekomstgericht werk- en leergebied, verbinding met onderwijs

Maatschappelijk vastgoed

Herschikken van diverse functies, zorgen voor toekomstbestendige accommodaties ter vervanging van verouderd vastgoed

Woongebied vernieuwen

Vernieuwing van bestaande woningen en een betere woonomgeving in woonwijken, toevoegen van nieuw woonprogramma voor doorstroming

Groen verbinden

Groene verbindingen tussen bebouwd gebied en omliggend landschap, groene kwaliteit binnen de kernen, met verblijfskwaliteit, klimaatadaptief

Verbinden van ontwikkelingen

Transformatie van zones die vernieuwingsgebieden onderling verbinden tot een hoogwaardig en samenhangend leefgebied

Samengevat gaat het in de analyse van KAW om maatschappelijke voorzieningen op het gebied van onderwijs, zorg en cultuur, aanbod van winkels en horeca, een veilige, groene en klimaatbestendige woonomgeving met verblijfskwaliteit, een goede bereikbaarheid, het transformeren van verouderde bedrijfslocaties en het verbeteren van de uitstraling van gebieden. Ze zijn nodig náást de investeringen in niet-fysieke verbeteringen zoals sociale samenhang en samenlevingskwaliteit, goede zorg en gezondheid, goed onderwijs en het tegengaan van ondermijning. Deze sociaaleconomische elementen krijgen een plek in de verdere uitwerking van het Masterplan Regiocentra door deze concreet te verbinden met de fysiekrumtelijke maatregelen zodat deze elkaar versterken. Dit is ook noodzakelijk om te waarborgen dat echt sprake is van een integrale aanpak ter verbetering van de brede welvaart.

Het rapport opgesteld door KAW wordt in het najaar van 2023 afgerond. Publicatie ervan is voorzien gelijktijdig met het aanbieden van het rapport aan de Staten en de Raden, naar verwachting in november/december 2023.

Mede op basis van het KAW-rapport vindt in 2024 een verdiepende uitwerking plaats voor alle geselecteerde regiocentra. Het vervolg bestaat uit:

- Stedenbouwkundige verdieping en programmatische vertaling voor de regionale centra met brede aandacht voor sociale, economische en fysieke doelen en ruimtelijke kwaliteit. Op basis hiervan verbinden met de relevante sociaaleconomische opgaven en het bepalen van de maatregelen op dat gebied.
- Werken aan een breed draagvlak via participatie bij de bewoners in het gebied en bij professionele vertegenwoordigers zoals woningcorporaties, waterschappen, ondernemersvertegenwoordigers en maatschappelijke organisaties.
- Inzicht in de investeringsopgave in geld, menskracht en expertise. En daaraan verbinden van structurele middelen, zodat projecten en programma's uitvoerbaar worden over een langere periode. Hierbij zijn de middelen vanuit de Regio Deal essentieel voor de eerste jaren om de uitvoering op gang te brengen en een impuls te geven (2024-2028).

Voor en met de inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties

De uitkomst van het Masterplan Regiocentra is van direct belang voor inwoners, ondernemers en de maatschappelijke organisaties van de kernen en het verzorgingsgebied. Dat is de doelgroep waar we

het voor doen! Het is daarom cruciaal dat deze partijen een grote rol spelen in de uitwerking en implementatie van het masterplan direct al in de fase van planvorming in 2024.

Speciale aandacht is er voor passende participatie voor de bewoners: duidelijkheid over de rol, wat hen wordt gevraagd en wat zij mogen verwachten van hun inbreng in de verdere uitwerking van het masterplan. Buiten kijf staat dat vanuit de bewoners een stevige inbreng gewenst is. De wijze van participatie wordt nader uitgewerkt inclusief mogelijke innovatieve manieren om bewoners goed te betrekken. Er wordt in ieder geval gebruik gemaakt van de lopende participatietrajecten van de betrokken gemeenten. Ook worden (digitale) tools ingezet om de mening van bewoners al in een vroeg stadium te peilen.

Er wordt een analyse gemaakt van de betrokken stakeholders in de verschillende regionale centra. Op basis daarvan wordt vastgesteld welke partijen actief willen meedoen en wat hun bijdrage kan zijn.

Afbakening en samenwerking met andere trajecten

Er is goede verbinding nodig met de vele andere trajecten die spelen in Groningen. Er is namelijk grote samenhang tussen wat binnen het Masterplan Regiocentra wordt uitgewerkt en wat daarbuiten plaatsvindt.

In ieder geval zijn er dwarsverbanden met de andere vier masterplannen, te weten Landelijk Gebied, Zeehavens, Campus en Oost-Groningen. Zeehavens is met name van belang voor de regiocentra Uithuizen en Delfzijl. Binnen de regiocentra zijn diverse campussen actief. Er is grote samenhang met het masterplan Oost-Groningen omdat een deel van de regiocentra in dat gebied ligt. Hierbij wordt gestreefd naar synergie tussen de wat meer sociaaleconomische agenda binnen het masterplan Oost-Groningen en de meer fysiekruimtelijke agenda van de regionale kernen. Voor alle masterplannen geldt dat bij de verdere uitwerking bepaald wordt op welke wijze optimale synergie kan worden gerealiseerd.

Naast de masterplannen zijn er de lopende nationale en regionale trajecten die van belang zijn voor het Masterplan Regiocentra zoals in ieder geval het Nationaal Programma Groningen, de Novex-gebieden vanuit de Nationale Omgevingsvisie, de Omgevingsvisie van de provincie Groningen, het Leefbaarheidsprogramma Groningen, het Programma Mobiliteit van de provincie Groningen, de Woondeals Groningen en de aanpak van Ondernijning in het Ommeland. Op het gebied van fysieke en mentale gezondheid en zorg is sprake van samenloop met de Regiovisie Gezonde Groningers, gezonde Zorg.

In de uitwerking van het Masterplan Regiocentra wordt nader in beeld gebracht waar de raakvlakken zijn en op welke wijze samenwerking wordt georganiseerd.

Samenwerking met andere Regio Deals in Groningen

Vanuit Groningen worden vier aanvragen voor een Regio Deal gedaan voor de 5^e tranche: Het Hogeland, (stad) Groningen-Noord, Oost-Groningen en Regiocentra. De verschillende regio's doen hun eigen aanvraag, maar trekken wel samen op zodat de aanvragen elkaar versterken en complementair zijn met zo min mogelijk overlap. De opgave is in de verschillende gemeenten vergelijkbaar, en toch heeft iedere regio haar eigen specifieke kleur en aanpak. De aanvragen van Oost-Groningen, Het Hogeland en Groningen-Noord vinden de samenwerking op inhoudelijke onderwerpen als de doorbraakmethode, wijkaanpak en ondernijning en aan methodiekontwikkeling en kennisdeling. De aanvraag voor een Regio Deal Regiocentra raakt, met een belangrijke fysiekruimtelijke opgave in de verschillende kernen, direct aan de sociaal-maatschappelijke opgave die in de andere drie Regio Deals centraal staat. Ook daarop vinden de vier aanvragers voor een Regio Deal met elkaar de samenwerking en afstemming. Tot slot werken alle Groninger Regio Deals met elkaar samen op het gebied van monitoring en kennisuitwisseling.

3. Financiële aspecten

Voor de uitvoering in 2024-2028 van het Masterplan Regiocentra wordt een Rijksbijdrage gevraagd voor de te sluiten Regio Deal Regiocentra Groningen. Samen met (minimaal) 50% cofinanciering voor de betrokken gemeenten en de provincie worden de middelen ingezet voor de tweede fase van de

planvorming en het starten en opschalen van de aanpak in alle regiocentra door maatregelen uit te voeren. Deze maatregelen zijn zowel fysiekruimtelijk als sociaaleconomisch en worden per regiocentrum bepaald in 2024.

Omdat dit beeld nog nader moet worden ingevuld en geconcretiseerd, is een inschatting gemaakt van de middelen die hiervoor nodig zijn en die een impuls geven aan de versterking van de regiocentra zodat erna met reguliere middelen en langjarig de benodigde investeringen gecontinueerd kunnen worden.

De ingeschatte omvang van de middelen vanuit de Regio Deal is 50 miljoen euro, zodat een Rijksbijdrage van 25 miljoen euro wordt gevraagd. Hierbij is 3% voorzien voor het programmamanagement (1,5 miljoen euro). Voor de planvorming in 2024 is reeds 2 miljoen euro beschikbaar. Deze 2 miljoen euro wordt gebruikt voor een gedegen uitwerking en opbouw van de gemeentelijke programma's en projecten die nodig zijn om uitvoering te geven aan het programma voor 2024-2028 met een doorkijk erna.

Dit betekent dat 46,5 miljoen euro beschikbaar is voor de uitvoering van programma's en projecten in de regionale centra voor de periode 2024-2028.

De negen betrokken colleges van de gemeenten en de provincie Groningen hebben aangegeven de 50% cofinanciering voor hun rekening te nemen. Tevens hebben zij aangegeven gezamenlijk te monitoren op het borgen van een doelmatige besteding van de middelen. Hierover worden in 2024 nadere afspraken gemaakt.

4. Organisatorische aspecten

Organisatie en sturing

Voor het Masterplan Regiocentra zijn de opdrachtgevers de provincie Groningen, de negen betrokken gemeenten en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Trekker is de provincie Groningen. De gemeente Groningen is adviseur.

Dagelijkse sturing gebeurt door een programmateam van de provincie Groningen. Er is een brede ambtelijke projectgroep vanuit de opdrachtgevende overheden.

Een bestuurlijk overleg van de opdrachtgevers stuurt op de beoogde producten en de voortgang.

Vorbereiding ervan gebeurt door de brede projectgroep.

Alle betrokken gemeenten hebben ten behoeve van het Masterplan Regiocentra een eerste aanspreekpunt (tevens lid van de brede projectgroep) en intern een projectgroep. Tevens is er een bestuurlijke portefeuillehouder. Iedere gemeente is immers zelf verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de regionale centra en dient het traject via dit masterplan goed in de eigen organisatie te verankeren. De gemeenten worden hierbij ondersteund door het programmateam.

De samenwerking tussen gemeenten, provincie en Rijk heeft grote voordelen ten opzichte van de situatie dat iedere gemeente individueel aan de slag gaat. Het is op deze manier bijvoorbeeld mogelijk een gezamenlijk beeld te ontwikkelen van hoogwaardige regiocentra, kennis, inspiratie en ervaring te organiseren, specialistische kennis centraal in te kopen en kennis en goede voorbeelden met elkaar te delen.

Adviesraad

Een nog in te stellen Adviesraad adviseert vanuit een brede en integrale scope ten aanzien van de kwaliteit van het proces en de ontwikkeling van de plannen voor de regiocentra. De leden van de Adviesraad zijn onafhankelijk experts die statuur hebben op het gebied van wonen, werken en leefbaarheid en zijn stakeholders van de belangrijkste maatschappelijke organisatie en branches. De samenstelling wordt in het najaar van 2023 ingevuld. In ieder geval worden experts vanuit de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool Groningen betrokken.

Het College van Rijksadviseurs (met als voorzitter de Rijksbouwmeester) zal op ad-hoc basis adviseren en meedenken over de opzet van het masterplan, hoe het masterplan kan helpen bij de vraagstukken die in de regionale kernen spelen en om in een specifieke casus mee te helpen aan de uitwerking ervan.